

อัตลักษณ์ชุมชน

บ้านลานไผ่ ตำบลห้วยซ้อ
อำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร

เส้นไหมที่ทอถัก
ลายผ้าถ่ายทอด
มือน้อยจับกระสวย
ลวดลายอัตลักษณ์เรา

คือใยรักในท้องถิ่น
บ้านลานไผ่ถิ่นลำเนา
ทังทำด้วยกระตักเข้า
สืบสานไว้ให้ภาคภูมิใจ

สนับสนุนโดย สำนักงานศึกษาธิการภาค ๑๘
โครงการแกนนำเยาวชนการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑
ตามบริบทอัตลักษณ์ของท้องถิ่น/กลุ่มจังหวัด
ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๑

อัตลักษณ์ชุมชนการทอผ้าไหมบ้านลานไผ่
อำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร

The Identity of Lanpai Silk Weaving

โรงเรียนพรานกระต่ายพิทยาคม อำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร

ชื่อผู้บริหารและครูผู้ควบคุม

๑. นายชิตพล เพชรวารี	ผู้บริหาร
๒. นายนเรศ สดชื่น	ครูผู้ควบคุม
๓. นายกฤษณะ แสงคำ	ครูผู้ควบคุม
๔. นายกฤษณะ ทศนียานนท์	ครูผู้ควบคุม
๕. นายสุเทพ สอนนิล	ครูผู้ควบคุม
๖. นางสาวพรรณิษา เจียมทอง	ครูผู้ควบคุม

ชื่อนักเรียนผู้นำเสนอ

๑. นายธนพล อ้นยงค์	๖. นางสาวบุษราภรณ์ พลอาจ	๑๑. นางสาววรรณพร พลแก้ว
๒. นางสาวจันทกานต์ เมธี	๗. นางสาวประกายดาว เศรษฐกิจ	๑๒. นางสาววรรณวิสา พลอยโตนด
๓. นายปารเมศ ใจรักษ์	๘. นางสาวเบญจมาศ อาซากิจ	๑๓. นางสาวพิทยาภรณ์ คอนจัน
๔. นางสาวลักขิกา กระต่ายทอง	๙. นางสาวนริศรา ครุฑโม	๑๔. นางสาวชาริศา พรประเสริฐ
๕. นางสาวนริศศัย รักษ์สิงห์	๑๐. นางสาวปัทมาวรรณ ไม้แดง	๑๕. นายอัคพล ทองขาว

บทคัดย่อ

การศึกษ้อัตลักษณ์ชุมชนการทอผ้าไหมบ้านลานไผ่ อำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ของชุมชน และเพื่อศึกษาแนวทางพัฒนาเผยแพร่ข้อมูล รูปแบบ ลวดลายผ้าไหม สู่ประชาชนภายนอก ซึ่งการศึกษาครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ การลงพื้นที่เก็บรวบรวม ข้อมูลอัตลักษณ์ของชุมชน มีวิธีการศึกษา คือ การสัมภาษณ์เชิงลึก การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม และการประชุมสนทนากลุ่ม

ผลการศึกษาพบว่า คนในพื้นที่เห็นว่าอัตลักษณ์ของชุมชนการทอผ้าบ้านลานไผ่

๑. มีรูปแบบ ลวดลาย เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน
๒. ชุมชนในหมู่บ้านลานไผ่ เกิดจากการอพยพมาจากชุมชนต่างถิ่น ๓ ชุมชน ดังนี้
 - ๒.๑ ชุมชนมาจากจังหวัดตาก ขณะนั้นประสบปัญหาน้ำท่วม เนื่องจาก การสร้างเขื่อนยันฮีหรือเขื่อนภูมิพลในปัจจุบัน
 - ๒.๒ ชุมชนมาจากจังหวัดสุโขทัย ซึ่งสมัยนั้นเกิดการแพร่ระบาดของโรคทำ หรือโรคฝีดาษ

๒.๓ ชุมชนมาจากจังหวัดขอนแก่น เป็นประชาชนที่อพยพหนีภัยแล้งจากภาคอีสาน ได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานจนเกิดเป็นหมู่บ้านลานไผ่ พื้นฐานการทอผ้าจึงมาจากภาคอีสาน ซึ่งการทอผ้าไหมมีอัตลักษณ์ในเรื่องความแตกต่างของเนื้อผ้า สี สัน ลวดลาย เช่น ลายกำแพงเมืองสีสื่อความหมายถึงจังหวัดกำแพงเพชร ลายลานไผ่สื่อความหมายถึงชุมชนบ้านลานไผ่ ลายมาตรฐานคือลายนกยูงสีทองของกรมหม่อนไหม กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ด้วยการใช้อยู่มาจากรัฐชาติ เช่น สีเขียวที่ได้จากใบกระเพรา ใบมันสำปะหลัง สีโอรสจากดอกทองกวาว สีดำจากลูกมะเดื่อ สีชมพูจากเปลือกมะพร้าว น้ำหอมโดยใช้วัตถุดิบในชุมชนที่มีอยู่แล้วและชุมชนนี้ได้เป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีศูนย์หม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ จังหวัดหวัดตาก เป็นหน่วยงานราชการที่เข้ามาให้การส่งเสริม สนับสนุนให้มีการอนุรักษ์เป็นผลิตภัณฑ์ของชุมชนและดำเนินการต่อยอดให้เกิดมูลค่ามากยิ่งขึ้น

โรงเรียนพรานกระต่ายพิทยาคม มีความต้องการศึกษาอัตลักษณ์การทอผ้าไหมของชุมชนบ้านลานไผ่ อำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร ดังนี้

๑. ศึกษาการทอผ้าไหมชุมชนบ้านลานไผ่ด้วยการอนุรักษ์ลวดลายต่าง ๆ ไว้
๒. การส่งเสริมและพัฒนาเรื่องราวที่บ่งบอกถึงอัตลักษณ์ของการทอผ้าไหมบ้านลานไผ่ ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชนแก่บุคคลที่สนใจ
๓. สื่อสารเพื่อการประชาสัมพันธ์ทางการตลาด ให้บุคคลภายนอกได้รู้จักมากขึ้น เช่น การสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการที่ผสมผสานสื่อต่าง ๆ เป็นต้น

หลักการเหตุผลและความสำคัญ

ผ้าทอลานไผ่เป็นภูมิปัญญาการทอผ้าด้วยเทคนิคการทอมือด้วยกระบวนการใช้สีจากธรรมชาติ ลวดลายเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนโดยเฉพาะ มีความสวยงาม น่าศึกษาค้นคว้าประวัติความเป็นมา เพื่อนำมาเผยแพร่แก่บุคคลที่สนใจ ประชาสัมพันธ์แหล่งเรียนรู้การทอผ้าไหมของบ้านลานไผ่ ทั้งในด้านการท่องเที่ยว เลือกชมและซื้อผ้าไหมไปใช้และเป็นของฝาก ในเทศกาลต่าง ๆ

อัตลักษณ์ชุมชนการทอผ้าไหม เป็นลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรม อนุรักษ์ลวดลายไว้สำหรับนักท่องเที่ยว ผู้สนใจ เลือกชมและซื้อไว้ใส่ประดับ ส่งเสริม สนับสนุน ประเพณีและเอกลักษณ์ของความเป็นไทย

วัตถุประสงค์การศึกษา

๑. เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ของชุมชนการทอผ้าไหมบ้านลานไผ่ อำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร
๒. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนา การประชาสัมพันธ์เชิงวัฒนธรรม การแต่งกายด้วยผ้าไหม โดยใช้อัตลักษณ์ชุมชนการทอผ้าไหมบ้านลานไผ่

เป้าหมายเชิงปริมาณและคุณภาพ

๑. เป้าหมายเชิงปริมาณ

๑.๑ นักเรียนโรงเรียนพรานกระต่ายพิทยาคม จำนวน ๒,๐๐๐ คน รู้จักและตระหนักถึงคุณค่าอัตลักษณ์ของชุมชนการทอผ้าไหมบ้านลานไผ่

๑.๒ นักเรียนโรงเรียนพรานกระต่ายพิทยาคมร่วมกันพัฒนา ประชาสัมพันธ์เชิงวัฒนธรรมด้วยการแต่งกายผ้าไหมไทยบ้านลานไผ่

๒. เป้าหมายเชิงคุณภาพ

๒.๑ นักเรียนโรงเรียนพรานกระต่ายพิทยาคมมีความรู้ ความเข้าใจอัตลักษณ์ของชุมชนการทอผ้าไหมบ้านลานไผ่ รูปแบบ ลวดลาย สีเส้นผ้าไหม

๒.๒ นักเรียนโรงเรียนพรานกระต่ายพิทยาคมร่วมกันเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ผ้าไหมบ้านลานไผ่ให้บุคคลภายนอกรู้จักและสนใจ เลือกรวมและซื้อผ้าไหมบ้านลานไผ่ไปใช้ในงานประเพณีและงานเทศกาลต่าง ๆ

กระบวนการ ขั้นตอน วิธีการดำเนินหรือแผนควบคุมกิจกรรม

๑. ด้านการบริหารจัดการของสถานศึกษา

๑.๑ มีการประชุมเพื่อวางแผนร่วมกันระหว่างคณะผู้บริหาร คณะครูและนักเรียนแกนนำ ก่อนการดำเนินงาน และแต่งตั้งคณะดำเนินงาน

๑.๒ มีการนิเทศ ติดตามการดำเนินโครงการจากคณะผู้บริหารเป็นระยะอย่างต่อเนื่อง

๒. ด้านครูผู้รับผิดชอบโครงการ

๒.๑ มีการประชุมคณะดำเนินงานร่วมกันเพื่อวางแผนและกำหนดแนวทางการศึกษา อัตลักษณ์การทอผ้าไหมบ้านลานไผ่

๒.๒ ติดต่อ ประสานงาน ผู้นำชุมชนและแหล่งเรียนรู้อัตลักษณ์

๒.๓ สนับสนุนทรัพยากรที่จำเป็นในแก่นักเรียนแกนนำในการดำเนินการศึกษาอัตลักษณ์การทอผ้าไหมบ้านลานไผ่อย่างต่อเนื่อง

๒.๔ นิเทศ ติดตามการดำเนินการศึกษาของนักเรียนแกนนำเป็นระยะอย่างต่อเนื่อง

๒.๕ รายงานผลการดำเนินงานและประชาสัมพันธ์ให้นักเรียนภายในโรงเรียนพรานกระต่ายพิทยาคม ได้รับทราบข้อมูล

๓. ด้านนักเรียนแกนนำ

๓.๑ มีการประชุมร่วมกันเพื่อวางแผนและกำหนดแนวทางในการดำเนินการศึกษาอัตลักษณ์การทอผ้าไหมบ้านลานไผ่

๓.๒ มีการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับชุมชนบ้านลานไผ่เพื่อกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบของนักเรียนแกนนำแต่ละคน

๓.๓ ศึกษาแหล่งข้อมูลโดยการลงพื้นที่สำรวจ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้วิธีการสังเกตและสัมภาษณ์เป็นหลักโดยมีรายละเอียดการดำเนินงานดังต่อไปนี้

๓.๓.๑ การสังเกต ผู้ศึกษาใช้การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมโดยสังเกตสภาพทั่วไปของชุมชนเป็นอันดับแรกและใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วมโดยเข้าไปร่วมกิจกรรมกับกลุ่มคนในชุมชนรวมทั้งซักถามและบันทึกข้อมูลผ่านรูปแบบต่าง ๆ ในระหว่างการสังเกตและหลังการสังเกตเป็นหลัก

๓.๓.๒ การสัมภาษณ์ เจาะลึกในประเด็นต่างๆ เกี่ยวกับความเป็นตัวตนที่มีลักษณะโดดเด่นของชุมชน โดยการสัมภาษณ์เป็นรายบุคคลและเป็นกลุ่ม ซึ่งรูปแบบการสัมภาษณ์ที่นักเรียนแกนนำเลือกใช้นั้นเป็นการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการเป็นอันดับแรกและใช้ควบคู่กับการสังเกตแบบมีส่วนร่วม เพื่อให้เข้าใจถึงความเป็นชุมชนบ้านลานไผ่และใช้การสัมภาษณ์แบบเชิงลึกซึ่งเป็นการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลโดยเจาะจงประกอบด้วย เจ้าหน้าที่ภาครัฐ (ผู้ใหญ่บ้าน) ผู้ประกอบการในชุมชนและประชาชนในชุมชน

๓.๓.๓ การประชุมสนทนากลุ่ม เป็นการระดมสมองและอภิปรายร่วมกันเกี่ยวกับอัตลักษณ์การทอผ้าไหมบ้านลานไผ่ แนวทางการส่งเสริม การประชาสัมพันธ์โดยมีผู้เข้าร่วมการประชุมจำนวน ๑๒ คน ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจงและมีผู้ดำเนินการประชุมสนทนา ๑ คน ผู้จัดบันทึก ๑ คน และผู้ช่วยผู้ศึกษาจำนวน ๑ คน

นอกจากนั้นยังใช้เครื่องมืออื่น ๆ ในการช่วยบันทึกข้อมูล เช่น การบันทึกเสียงการสัมภาษณ์ การบันทึกภาพนิ่ง การบันทึกภาพเคลื่อนไหวโดยจะใช้สำหรับสัมภาษณ์บุคคลบุคคลผู้ให้ข้อมูลหลักเกี่ยวกับอัตลักษณ์การทอผ้าไหมของบ้านลานไผ่

จากนั้นจึงได้นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษามารวบรวม วิเคราะห์ข้อมูลที่มีทั้งหมดเพื่อประกอบการสรุป อภิปรายผลเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลที่หลากหลายด้วยวิธีการสังเกต สัมภาษณ์และการประชุมกลุ่มย่อย

๔. ด้านผลงาน

จากการวิเคราะห์คุณค่าอัตลักษณ์การทอผ้าไหมบ้านลานไผ่ พบว่า มีการริเริ่มกันแบบครอบครัวก่อนแล้วจึงค่อยรวมกลุ่มกันพัฒนาขึ้น มีการออกแบบลวดลายให้เป็นเอกลักษณ์ของหมู่บ้านชุมชนของจังหวัด ต่อยอดมาเรื่อย ๆ จนสามารถส่งเข้าประกวดในเวทีต่าง ๆ เพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว ชุมชนใช้เวลาว่างจากการทำไร่ทำนามาทอผ้า ตัดเย็บเป็นเครื่องแต่งกาย เครื่องประดับเป็นความภาคภูมิใจของชุมชนบ้านลานไผ่อย่างแท้จริง

การจัดทำเว็บไซต์แนะนำอัตลักษณ์การทอผ้าไหมของชุมชนบ้านลานไผ่ จัดทำแผ่นพับประชาสัมพันธ์ความรู้สำหรับประชาชนทั่วไป นักเรียนโรงเรียนพรานกระต่ายพิทยาคมและผู้สนใจ เพื่อดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมและเลือกซื้อผ้าไหมบ้านลานไผ่กลับไปใช้หรือเป็นของฝากแก่คนในครอบครัว สนับสนุนการจัดตั้งแหล่งเรียนรู้ ในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนในเขตพื้นที่เพื่อให้เด็กและเยาวชนในท้องถิ่นได้ตระหนักและร่วมกันอนุรักษ์ไว้ซึ่งภูมิปัญญาการทอผ้าไหมของบ้านลานไผ่เพื่อสืบทอดสู่รุ่นต่อไปให้กลายเป็นอัตลักษณ์ของอำเภอพรานกระต่ายของจังหวัดกำแพงเพชรและของประเทศไทยสืบไป

จุดเด่นของโครงการ

๑. เป็นโครงการที่ดำเนินงานตามพระราชดำริ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (๓ ท่วง ๒ เงื่อนไข ๔ มิติ)

๒. เป็นโครงการที่เกิดจากการบูรณาการการทำงานร่วมของหน่วยงานหลายฝ่ายทั้งในระดับชุมชน ระดับอำเภอและระดับจังหวัดไม่ว่าจะเป็นชุมชนบ้านลานไผ่ องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยยั้ง โรงเรียนพรานกระต่ายพิทยาคม สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอพรานกระต่ายและสำนักงานพัฒนาการจังหวัดกำแพงเพชร

๓. มีการดึงอัตลักษณ์การทอผ้าไหมของบ้านลานไผ่เข้าสู่การจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน โดยการพัฒนาชุมชนให้กลายเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญสำหรับนักเรียนในท้องถิ่นผ่านกิจกรรมบูรณาการ เพื่อส่งเสริมให้เกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์และทักษะที่สำคัญสำหรับนักเรียนในศตวรรษที่ ๒๑ ตามโครงการบูรณาการทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ “๑ โรงเรียน ๑ อาชีพ”

แรงบันดาลใจในการคิดค้น สร้างสรรค์ และพัฒนาโครงการ

เนื่องด้วยหมู่บ้านลานไผ่เป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงที่มีอาชีพหลักคือ เกษตรกรรม จึงทำให้มีเวลาว่างจากการทำนาประกอบอาชีพเสริมเพื่อหารายได้เพิ่มเติมจากการทำอาชีพหลัก คือ การทอผ้าไหม

นายมนตรี ดาราแสนเป็นคนในชุมชนบ้านลานไผ่ มีฝีมือด้านการทอผ้าได้เข้าร่วมการแข่งขันหลายรายการ รางวัลล่าสุดที่ได้รับ คือ รางวัลชนะเลิศการประกวดทายาทหม่อนไหมดีเด่นในชุมชน ประจำปี ๒๕๖๑ ระดับเขตจากสำนักงานหม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติ เขต ๑ จังหวัดแพร่ และได้รับคัดเลือกเป็นตัวแทนกลุ่มทอผ้าบ้านลานไผ่ ร่วมโครงการร่วมมือสร้างสรรค์งานออกแบบผลิตภัณฑ์ไหมไทย ประจำปี ๒๕๕๙ ในพื้นที่ภาคเหนือ ซึ่งเป็นรางวัลที่ทรงคุณค่า แต่การทอผ้าบ้านลานไผ่ยังไม่เป็นที่รู้จักมากนัก โรงเรียนจึงตั้งใจศึกษาและเผยแพร่สู่สังคมภายนอก ด้วยผ้าทอลานไผ่ มีสีสันที่สวยงามด้วยสีย้อมจากธรรมชาติ ทำให้ไม่มีสารตกค้างหรือสารอันตรายในการใช้ผ้าไหมของหมู่บ้านลานไผ่

ด้วยชื่อเสียงและจุดเด่นของผ้าไหมหมู่บ้านลานไผ่และระยะทางในการเดินทางที่ใกล้ต่อการศึกษาค้นคว้าเรื่องอัตลักษณ์ท้องถิ่น จึงได้เลือกผลิตภัณฑ์นี้เพื่อนำเสนอและเผยแพร่ให้ผู้คนได้รับรู้กันอย่างทั่วถึง และอนุรักษ์สืบสานต่อไป

ปัจจัยเกื้อหนุนความสำเร็จ

- มีแหล่งเรียนรู้ชุมชนและวิทยากรที่ให้ความรู้เพียงพอต่อการเรียนรู้
- มีเครื่องมือสารสนเทศเพื่อการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับโครงการและเก็บรวบรวมข้อมูล
- มีการบริการของวิทยากรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ทายาทหม่อนไหม ครูภูมิปัญญา ผู้นำชุมชน และผู้ให้ข้อมูล
- มีทรัพยากรที่จำเป็นต่อการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับโครงการอย่างเพียงพอ

แหล่งที่มาของข้อมูล

นายมนตรี ดาราแสน ทายาทหม่อนไหมระดับประเทศ ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น

บ้านเลขที่ ๘๗/๒ หมู่ ๙ บ้านลานไผ่ ตำบลห้วยยั้ง อำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร
รหัสไปรษณีย์ ๖๒๑๑๐ โทรศัพท์ ๐๙๔-๗๕๑-๙๐๗๐

